

16. Телезвернення Президента Віктора Ющенка до Українського народу з нагоди Дня свободи 22 листопада 2006 року // Урядовий кур'єр. – 2006. – 24 листоп.
17. Цветков В.В., Горбатенко В.П. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: Монографія.
18. Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Т.1.
19. Замість ефектності – ефективність: Виступ Прем'єр-міністра України Віктора Януковича на розширених зборах Антикризисної коаліції та Кабінету Міністрів України // Урядовий кур'єр. – 2006. – 11 листоп.
20. Добрынин Н.М. Юридическая наука и её роль в становлении новых федеративных отношений: системный кризис, его причины и пути перехода на новый качественный уровень // Гос. и право. – 2007. – № 1.
21. Див.: Шемшученко Ю.С., Бабкін В.Д. Юридична наука України на сучасному етапі // Правова держава. – К., 2005. – Вип. 16; Тацій В.Я. Методологічні проблеми правової науки на сучасному етапі державотворення // Там само.
22. Кампо В. Методологія науки // Укр. юрист. – 2006. – № 10.
23. Шемшученко Ю.С., Бабкін В.Д. Юридична наука України на сучасному етапі // Правова держава. – Вип. 16; Тацій В.Я. Методологічні проблеми правової науки на сучасному етапі державотворення // Там само.
24. Тарадонов С.В., Петренко Д.С. Некоторые аспекты международного и зарубежного влияния на конституционное правосудие Российской Федерации // Гос. и право. – 2007. – № 3.
25. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования: Пер. с англ. – М., 1994.
26. Див. доклдн.: Бердяев Н.А. Философия свободы // Философия свободы. Смысл творчества. – М., 1989; Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия // Собр. соч. Фототипическое изд. – Брюссель, 1966. – Т. 8.
27. О настоящем и будущем (размышления о философии): Беседа Б.И. Пружинина с В.А. Лекторским // Вопр. философии. – 2007. – № 1.
28. Яременко В. Президент, сіонізм і я // Персонал плюс. – 2007, 8–14 березн.
29. Звернення Пезидента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішні і зовнішні становище України у 2005 році» // Урядовий кур'єр. – 2006. – 10 лют.
30. Цвік М., Жук Н. Динаміка президентської влади в Україні // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3; Копиленко О. Науково-експертний висновок щодо Указу Президента України від 2 квітня 2007 р. № 264/2007 «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України» // Голос України. – 2007. – 7 квіт.

УДК 347.734

Т.А. Латковська

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ СТРУКТУРИ ЕЛЕМЕНТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Найважливішими елементами банківської системи держави виступають Центральний банк та інші банки, що створені й діють відповідно до законодавства такої держави. Нормальне функціонування банків є основою функціонування всієї фінансової системи. З ліквідацією державної монополії на банківську діяльність та появою недержавних комерційних банків основний потік грошових коштів направляєється через їхні рахунки. Діяльність таких банків контролюється та регулюється Центральним банком, який відіграє значну роль із забезпечення контролю за відносинами державних та муніципальних фінансів з кредитно-фінансовими установами. Такий контроль та нормативне

регулювання діяльності комерційних банків з боку Центрального банку є сферою публічного фінансово-правового впливу, метою якого є вирішення загальнодержавних завдань.

Сьогодні Україна на порозі XXI століття постала перед рядом проблем, від вирішення яких залежить розвиток незалежної, демократичної та правової держави. Однією з таких проблем є повільний розвиток та вдосконалення банківської системи держави. Особливої актуальності набуває дослідження зарубіжного досвіду формування та функціонування банківської системи, визначення її структурних елементів, що дає можливість вивчити та проаналізувати як позитивні, так і негативні сторони даного питання та впровадити в життя більш прогресивні та дійові. Метою даної статті і є дослідження елементів банківської системи та їх взаємозв'язку.

Джерельною базою дослідження цієї проблеми є коло науково-теоретичних розробок провідних вчених – юристів: М.М. Агаркова, Л.К. Воронової, Л.Г. Єфімової, І.Б. Заверухи, Є.В. Карманова, О.А. Костюченка, О.П. Орлюк, О.М. Олейник, А.О. Селіванова, Г.А. Тосуняна та інших, а також праці вчених-економістів: Є.Ф. Жукова, О.Л. Лаврушина, А.М. Мороза, М.І. Савлука, М.В. Романовського, Г.Н. Белоглазової та інших. Водночас, характеризуючи структуру елементів банківської системи та їх взаємозв'язок, слід враховувати й положення теорії та філософії права, що містяться в працях С.С. Алексеєва, І.В. Блауберга, Д.А. Керімова, А.А. Козловського, В.Н. Садовського, О.В. Сурілова, В.С. Тяхтіна, Е.Г. Юдіна. Однак, не зважаючи на таке комплексне наукове підґрунтя, слід зауважити, що залишається низка проблемних питань при здійсненні правового аналізу структурних елементів банківської системи та їх взаємозв'язку.

Видатний вчений-юрист Д.А. Керімов, аналізуючи шляхи, методи та засоби дослідження одного з «найскладніших соціальних феноменів» – права, виходить з того, що методологічну функцію в правознавстві покликана виконувати в першу чергу філософія права – одне з основних напрямлень загальної теорії права. Розкриваючи методологічні функції філософії права та аналізуючи основоположні пізнавальні категорії, вчений доходить висновку: «По-перше, не всяке ціле є система, але будь-яка система – цілісна. Немає системи без цілого, яке й надає їй єдність; по-друге, відповідним чином не всяка структура системна, але будь-яка система не може не вміщувати в собі структуру. Немає системи без структури, яка в знятому вигляді вміщується в системі; по-третє, те саме стосується й функцій. Не всяке функціонування системне, але будь-яка система не може бути нефункціонуючою. Немає системи без функціонування, що й обумовлює її динамічний розвиток» [1].

Банківська система становить собою саме «систему», а це означає, що вона вміщує в собі певні структурні елементи, які ми і розглянемо нижче.

С.С. Алексеєв, беручи до уваги все цінне, що було висунуто у філософській літературі з приводу теоретичних положень про систему та структуру, самим фактом використання тих або інших положень та існування значної їх подібності конкретно підтвердив їхній конструктивний характер. Вчений відмітив,

що структура становить собою особливий (інваріантний) аспект системи, що виражає упорядкованість елементів, їхню композицію, спосіб зв'язків між ними, їх внутрішню організацію [2].

Більш ширше поняття структури дає Д.А. Керімов, пов'язуючи поняття «структура» з поняттям «ціле». Під «цілим» Д.А. Керімов, на відміну від І.В. Блауберга, В.С. Тютіна, Е.Г. Юдіна та інших, розуміє не єдність елементів, що властиві високоорганізованим системам, а будь-які сукупності, не тільки системні, але й сумативні, неорганізовані [3].

З приводу такого широкого розуміння поняття «структури» критично виступає С.С. Алексеев, вказуючи, що поняття «структура» в подібній інтерпретації втрачає чіткість, якісну визначеність, які притаманні цьому поняттю.

Досліджуючи структуру, вчені зазначають, що для структури характерними є стійка єдність елементів, їх відносини та цілісність системи [4].

Структуру можна охарактеризувати як свого роду закон зв'язку елементів – такий закон, що виражає упорядкованість, стійкість (інваріантність) відносин між елементами [5]. Це, у свою чергу, означає, що структура забезпечує збереження цілісності, єдності явища [6] як системи, утворює його каркас (скелет), за допомогою якого організується, упорядковується зміст даного явища. В.Г. Афанасьєв підкреслює, що в системі структура відіграє велику роль. Вона «пов'язує компоненти, перетворюючи їх, надаючи деяку спільність, цілісність... Без стійких зв'язків, взаємодії компонентів, тобто без структури, система перестала би існувати як дане конкретне ціле» [7].

Як вказують вчені, «пізнання структури неможливе, якщо не вказаний її склад» [8], або «знання складу дозволяє перейти до виявлення головної характеристики системи – її структури» [9].

Перш ніж розглянути структурні елементи банківської системи, нагадаємо, що відповідно банківському законодавству, а також виходячи з досвіду зарубіжних банківських систем, виділяють два основних типи побудови банківської системи: однорівневу та дворівневу.

В Україні склалася дворівнева банківська система, яка передбачає владно-організаційний статус Національного банку як емісійного центру і провідника грошово-кредитної політики в державі.

За принципом дворівневої побудови функціонують банківські системи у розвинутих країнах. Однорівневий принцип побудови характерний для країн з адміністративно-командною системою управління, переважно для країн із нерозвинутою економікою. Однорівнева банківська система передбачає головним чином горизонтальні зв'язки між банками, універсалізацію їхніх операцій та функцій. У межах такої системи достатньо створити один державний банк, і він може здійснювати на адміністративно-командних засадах і емісійно-касову функцію, і кредитно-розрахункове обслуговування клієнтів. У таких випадках не було потреби в існуванні банківської системи у тому розумінні, про яке йдеться в дослідженні. Була просто механічна сукупність слабо пов'язаних між собою банків, коли між ними були відсутні стійкі взаємовідносини (у докапіталістичні епохи), або існував єдиний монобанк, який становив собою замкнуту

систему, адекватну загальноекономічній системі, так як це було у СРСР. Такий монобанк позбавлений ринкових принципів функціонування – рівноправності сторін, конкуренції на грошовому ринку, ринкових методів формування процентів. Зрозуміло, що в таких умовах не було потреби в центральному банку як органу, що поєднує інші банки в систему.

При дворівневій банківській системі існують взаємовідносини між банками як по вертикалі, так і по горизонталі. По вертикалі, відповідно до законодавства, складаються відносини підлеглих між центральним банком як керівним, управляючим, особливим органом, який є вершиною банківської системи, та іншими банками, які доволі часто називають комерційними банками та які виступають фундаментом банківської системи; по горизонталі відносини складаються за принципом рівного партнерства між будь-якими банками. Розподіл адміністративних функцій та операцій, пов'язаних з обслуговуванням центральним банком грошового обігу, дає можливість враховувати інтереси таких двох категорій клієнтів, як банків та урядових структур.

Дворівнева структура банківської системи характеризується чітким законодавчим розмежуванням прав та обов'язків кожного рівня системи.

Практично всі країни з розвинутою ринковою економікою мають дворівневу банківську систему. Перший рівень, верхній, займає Центральний банк (або сукупність банківських установ, виконуючих функції Центрального банку). Якщо порівнювати банківські системи розвинених країн, то, наприклад, верхній рівень банківської системи США складають Федеральна Резервна Система, Служба Контролера грошового обігу, Федеральна Корпорація страхування депозитів. Федеральна Резервна Система за принципом організації та управління суттєво відрізняється від центральних банків інших країн. Їй притаманна складна організаційна структура, що складається з органів трьох рівнів:

- Ради керуючих ФРС;
- Дванадцяти Федеральних Резервних банків;
- банків-членів ФРС.

У ФРС, як складові частини, включаються два комітети: Федеральний Комітет Відкритого Ринку та Федеральна Консультаційна Рада.

У Німеччині, на відміну від української банківської системи, на верхньому рівні якої діє один Національний банк, функціонує два самостійних суб'єкта на верхньому рівні: Німецький Федеральний банк та Федеральне відомство нагляду за кредитною справою, між якими для виконання завдань та функцій цього рівня повноваження розподілені таким чином, щоб уникнути можливості монопольного управління системою будь-яким органом.

У Франції на верхньому рівні діють чотири органи: Банк Франції, Комітет із банківської регламентації, Комітет по кредитних установах та Банківська комісія.

За Центральним банком, як правило, законодавчо закріплюється монополія на емісію валюти та організація її обігу, а також ряд особливих функцій у сфері грошово-кредитної політики [10].

Другий рівень банківської системи займають інші банки (державні та недержавні). Найявність державних банків найбільш характерна для розвинутих

країн. Розвиток державного монополістичного капіталізму знайшов відбиття в одержавленні деяких комерційних банків. Наприклад, у Франції після Другої світової війни були націоналізовані чотири найкрупніших банків. 1966 року відбулося злиття двох із них, у результаті цього утворився новий банк – Банк Насьональ де Парі, – який очолив «велику трійку» вже державних банків. В Італії на долю державних банків припадає 2/3 активів всієї кредитної системи країни.

Відповідно до українського законодавства, банківська система складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені й діють на території України [11]. Якщо порівнювати з російським законодавством, то банківська система Росії становить собою сукупність банків РФ, філіалів та представництв іноземних банків, Центрального банку і небанківських кредитних організацій [12] (або, як їх називають, спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, здатних акумулювати тимчасово вільні кошти та розміщувати їх за допомогою кредиту).

На даний час українська дворівнева система не може повністю відповідати класичній дворівневій системі, утвореній у більшості розвинутих країнах, бо процес еволюційного становлення банківської системи такого типу досить довгий, а в Україні він почався не так давно.

Перший рівень банківської системи України займає Національний банк. Його діяльність регулюється Конституцією [13], Законом «Про Національний банк України» [14], іншими законами України.

Національний банк є ключовим елементом фінансово-кредитної системи держави, наділений широкими повноваженнями для організації діяльності системи в цілому, виступає провідником офіційної грошово-кредитної політики.

Другий рівень банківської системи України утворюють всі інші банки, що створені й діють на території держави відповідно до законодавства, зокрема Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Основу другого рівня складають комерційні банки, які займаються практично всіма видами кредитних, розрахункових та фінансових операцій, пов'язаних з обслуговуванням господарської діяльності своїх клієнтів.

Залежно від специфіки виконуваних банками функцій можна виділити:

1) Центральні банки – мають монополіне право на випуск банкнот. У багатьох країнах центральному банку надане право ліцензування банківської діяльності, право встановлювати економічні нормативи щодо діяльності комерційних банків, здійснювати контроль та нагляд за банківською діяльністю. У той самий час законодавство обмежує права центральних банків у комерційній діяльності, їм забороняється, зокрема, обслуговувати суб'єктів господарювання.

2) Державні банки – кредитні організації, що знаходяться у власності держави. У багатьох країнах світу після Другої світової війни комерційні банки були націоналізовані.

3) Недержавні банки – мережа самостійних інститутів, що безпосередньо виконують функції кредитно-розрахункового обслуговування клієнтури на

комерційних принципах, займаються всіма видами кредитних, розрахункових та фінансових операцій. Банківська система є складовою частиною кредитної, де вона взаємодіє з усіма її елементами, але виконує свої, тільки їй притаманні функції.

Загальноприйнятою є та позиція, коли до будь-якої системи віналежать лише ті організації, які безпосередньо здійснюють функції або діяльність, у яких і виражаються її якості. Але це вузький підхід до тлумачення банківської системи. Більш адекватним уявляється широкий підхід до визначення банківської системи, який передбачає включення до елементів системи не тільки тих організацій, які безпосередньо здійснюють певний вид діяльності, але й організацій, які забезпечують основну функцію цієї системи. При цьому важливо не вийти за межі співвідношення забезпечення з основною діяльністю. До таких спеціалізованих організацій, відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», можна віднести банківські спілки і асоціації, які створюються з метою захисту та представлення інтересів своїх членів, розвитку міжрегіональних та міжнародних зв'язків, забезпечення наукового та інформаційного обліку і професійних інтересів, розробки рекомендацій щодо банківської діяльності, але не мають права займатися банківською чи підприємницькою діяльністю.

Слід відмітити, що за ступенем розвиненості тих чи інших структурних елементів окремі країни суттєво відрізняються одна від однієї. Найбільш розвинута банківська система США. Саме на неї орієнтувалися промислово розвинуті країни Заходу при формуванні банківської системи у післявоєнний час.

Незважаючи на те, що банківська система країн Західної Європи за своєю структурою наближується до банківської системи США, кожна країна має свої особливості.

Так, у Німеччині другий рівень банківської системи базується в основному на комерційних, ощадних та іпотечних банках. На другому рівні здійснюють свою діяльність ощадні каси, кредитні кооперативи, різні спеціалізовані банки. І якщо порівнювати інститут іпотечних банків у різних країнах, то саме в Німеччині він найбільш розвинений і займає значне місце в банківській системі. У той самий час система інвестиційних банків Німеччини менш розвинута, ніж у США, Англії, Канаді. Це пояснюється тим, що її комерційні банки виконують функції інвестиційних [15].

Основними елементами нижнього рівня банківської системи Франції є депозитні банки, ділові банки, що виконують функції інвестиційних та ощадних.

Сучасна банківська система Японії сформувалася в післявоєнний час. Формування її відбувалося в основному за американською системою. Сьогодні вона має розвинуту банківську систему, яка базується на міських, ощадних банках та інвестиційних банках.

У Великій Британії сьогодні другий рівень банківської системи складають депозитні банки, торгові банки, банки Співдружності, іноземні банки, консорціальні банки [16].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що правові підстави структури елементів банківської системи, або банків, які становлять грошово-

кредитні установи, що виконують депозитні, кредитні та розрахункові операції, визначаються за багатьма факторами, зокрема:

1) у залежності від *форми власності* банки можна поділити на: державні, акціонерні, кооперативні, приватні, змішані, іноземні.

Державна форма власності (капітал банку належить державі) віналежить до центральних та державних банків. Комерційні банки в ринковому господарстві найчастіше є приватними (за міжнародною термінологією поняття приватного банку належить не стільки до банків, належних окремим суб'єктам, скільки до акціонерних та кооперативних банків). У централізованій системі господарства комерційні банки, як правило, бувають державними. За законодавством більшості країн на національних ринках допускається функціонування іноземних банків та банків із змішаним капіталом;

2) у залежності від функціонального призначення банки бувають емісійні, депозитні, комерційні. Емісійними є всі центральні банки, їх класична (основна) операція – випуск грошей в обіг. Такі банки не займаються обслуговуванням індивідуальних клієнтів. За Конституцією України забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України. Депозитні банки спеціалізуються на акумуляції збережень населення. Прийняття вкладів є для таких банків основною операцією. Комерційні банки здійснюють усі операції, що дозволені банківським законодавством, причому саме такі банки складають основне ядро другого рівня банківської системи ринкового господарства;

3) за правовою формою банки поділяються на товариства відкритого та закритого типу. За українським законодавством банки створюються у формі акціонерного товариства та кооперативного банку. Дозволена діяльність іноземних банків і банків з українським та іноземним сумісним капіталом;

4) у залежності від характеру виконуваних операцій можна виділити універсальні та спеціалізовані банки. Універсальні банки виконують весь спектр банківських послуг, обслуговують клієнтів незалежно від спрямованості діяльності як фізичних, так і юридичних осіб. До спеціалізованих банків належать банки, що спеціалізуються на зовнішньоекономічних операціях, іпотечні, ощадні, інвестиційні, розрахункові (клірингові). На відміну від універсальних банків, спеціалізовані виконують окремі види операцій;

5) у залежності від сфери обслуговування банки бувають національні, регіональні, міжрегіональні та міжнародні. До регіональних банків, що обслуговують головним чином місцевий регіон, належать і муніципальні банки;

6) за кількістю філій банки поділяються на безфіліальні та багатofilіальні. Найбільша кількість філій в Україні належить Державному Ощадному банку, а в Росії – Ощадному банку Російської Федерації;

7) за обслуговуваними галузями діяльності розрізняють банки багатогалузеві та ті, що обслуговують одну з галузей чи підгалузей (авіаційну, автомобільну, нафтохімічну промисловість, сільське господарство);

8) за масштабами діяльності можна виділити малі, середні, крупні банки, банківські консорціуми, міжбанківські об'єднання. У деяких країнах функціо-

нують установи малого кредиту. До них, наприклад, належать ощадно-позикові банки, будівельно-ощадні банки, кредитні кооперації;

9) за розміром капіталів банки поділяють на групи. В Україні кількість банків у Групі I – 12 (це такі банки, як Приватбанк, «Аваль», Укрсіббанк, Промінвестбанк, Укрексімбанк, Укрсоцбанк, Райффайзенбанк Україна, Ощадбанк, «Надра», «Фінанси та кредит», Брокбізнесбанк, Укрпромбанк); у Групі II – 15 банків, у Групі III – 28, у Групі IV – 111.

Сьогодні банківська система, виступаючи одним із найважливіших організаційних механізмів фінансової системи, сприяє різносторонньому впливу на функціонування всіх економічних процесів у суспільстві, на життєдіяльність суспільства в цілому. Будучи відносно автономним економіко-правовим утворенням, банківська система органічно включається у склад іншої, більш ширшої – кредитної системи, взаємодіє з усіма її елементами, але виконує і власні, тільки їй притаманні функції. Фінансовий стан банківської системи безпосередньо впливає на економічну безпеку держави і, як наслідок, на її економічний суверенітет.

Вважаємо, що до елементів банківської системи України належать Національний банк України як конституційний орган; державні банки; акціонерні банки; кооперативні банки; асоціації (спілки) банків; філії та представництва іноземних банків.

Банківська система не є ізольованою від оточуючого середовища, навпаки, тісно взаємодіє з ним і становить собою складову більш загального утворення – фінансової системи. Фінансова система є невід’ємною складовою соціально-економічної системи, одним із найважливіших регуляторів розвитку державної економіки.

Література

1. Керимов Д.А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). – М.: Аванта+, 2000. – С. 258.
2. Алексеев С.С. Структура советского права. – М.: Юридическая литература. – 1975. – С. 3.
3. Керимов Д.А. Философские проблемы права. – М.: Мысль. – 1972. – С. 247-248, 250. У філософській літературі виділяються три класи сукупностей об’єктів: перший – неорганізована сукупність, іноді її називають «сумативне ціле»; другий – неорганічна система, або просто – організована і третій – органічна система (Див.: І.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин. Системный подход в современной науке // Проблемы методологии системного исследования. – М.: Мысль, 1970; И.В. Блауберг. Проблема целостности в марксистской философии. – М.: Высшая школа, 1963. – С. 53). Як пишуть І.В. Блауберг і Е.Г. Юдин, неорганізована сумативна сукупність «позбавлена системного характеру» (Див.: І.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. Становление и сущность системного подхода. – С. 177).
4. Овчинников Н.Ф. Структура и симметрия // Системные исследования. Ежегодник. – М.: Наука. – 1969. – С. 119; Тьюхтин В.С. Отражение, система, кибернетика. – М.: Наука, 1972. – С. 19-21; Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. – М.: Наука, 1973. – С. 133.
5. Те що структура являє собою закон зв’язку елементів, доводив В.І. Свідерський. Вказане визначення зазнало певної критики зі сторони Д.А. Керімова та Е.С. Маркаряна. Як уточнював С.С. Алексеев – не будь-який закон зв’язку системного цілого виражає його структуру. Але думка В.І. Свідерського про закономірний характер зв’язків, що виражають структуру, виявилася конструктивною та плідотною. І як вказує С.С. Алексеев, «закон зв’язку» має право на існування.

6. Маркарян Э.С. Вопросы системного рассмотрения культуры и человеческой деятельности. Исторический материализм как теория социального познания и деятельности. – М.: Наука, 1972. – С. 204-205; Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. – М.: Наука, 1973. – С. 133.
7. В.Г. Афанасьев. О системном подходе в социальном познании // Вопросы философии. – 1973. – № 6. – С. 103.
8. Н.Ф. Овчинников. Структура и симметрия // Системные исследования. Ежегодник. – 1969. – С. 116.
9. В.С. Тьютин. Отражение, система, кибернетика. – С. 17.
10. Основы экономической теории / Под ред. В.Д. Катаева. – М., 1994. – С. 221.
11. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року, № 2121-III (ст. 4) (із змінами, внесеними 16 листопада 2006 року).
12. Федеральный Закон «О банках и банковской деятельности» от 2.12.1990 (в ред. ФЗ от 3.02.1996) № 17-ФЗ, от 19.06.2001 № 82-ФЗ // РФ. – 1996. – № 6. – Ст. 492. – Ч. 3. – Ст. 1.
13. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії ВР України 28 червня 1996 р.
14. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-XIV (ст. 7).
15. Див.: Общая теория денег и кредита: Учебник для вузов / Под ред. акад. РАЕН Е.Ф. Жукова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2001. – С. 22; Финансовое право: Учебник / О.Н. Горбунова, Е.Ю. Грачева и др.; Отв.ред. Е.Ю. Грачева, Г.П. Толстопятенко. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – С. 498.
16. Матук Ж. Финансовые системы Франции и других стран. В 2 т.: Пер. с фр. Т.1 в 2 кн./ кн. 2 – М.: Финстатинформ, 1994. – С. 72-104.
17. Вісник НБУ. – 2006. – С. 46-49. – Грудень.

УДК 347.922.6:346.543(73+477)

Л.А. Островська

ПОХІДНИЙ ПОЗОВ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ІНВЕТОРІВ: ДОСВІД США ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Похідний позов є визнаною формою захисту прав акціонерів та кредиторів компаній від неправомірних дій осіб, які управляють цими компаніями, у багатьох країнах з розвинутою ринковою економікою. Там така форма правового захисту є темою багатьох наукових публікацій. Появилися подібні публікації і в Росії, хоча практика практичного подання таких позовів внаслідок законодавчих прогалин ще не набула великого поширення. Однак в Україні ще не появилися публікації та дослідження, які б детально розглядали похідний позов як засіб захисту цивільних прав та перспективи його використання в Україні.

Актуальність вивчення похідного позову в рамках цього дослідження визначається тим, що його результати дозволяють використати в Україні найбільш апробовані та ефективні механізми використання цивільно-правових механізмів захисту акціонерних товариств та інших юридичних осіб від зловживань осіб, які управляють ними. Це, у свою чергу, дозволить покращити якість корпоративного управління в Україні та підвищити ефективність правових засобів захисту меншоритарних акціонерів в Україні.

Важливість цих практичних завдань, з якими тісно пов'язано це дослідження, була підкреслена в Указах Президента України «Про заходи щодо посилення